

Uusi perusteos ihmismaantieteilijöiden käsikirjastoon

R.J. JOHNSTON, DEREK GREGORY & DAVID M. SMITH (toim.). *The Dictionary of Human Geography, Second Edition*, 1986. Basil Blackwell, Oxford. 576 sivua.

Toimittajat — kaikki englantilaisen maantieteen ehdottomia kärkinimiä — ovat yhdessä 33 muun ihmismaantieteen eri osa-alueiden (pääasiassa englantilaisen) asiantuntijan kanssa laatineet toisen painoksen vuonna 1981 ilmestyneestä, hyvin suosituksi teokseksi nousseesta »ihmismaantieteen sanakirjasta». Ensimmäisen painoksen arviot olivat lähes poikkeuksetta myönteisiä ja tällöin katsottiin, että ihmismaantieteilijöillä oli käytössään hakuteos, jonka vertainen muilta yhteiskuntatieteilijöiltä puuttui.

Uusi painos on edeltäjänsä perusteellisempi, monipuolisempi ja luonnollisesti myös laajempi teos. Uusia hakusanoja on noin 250, uusia sivuja noin 200. Tämän on mahdollistanut kirjoittajakunnan määrän kaksinkertaistuminen verrattuna ensimmäiseen painokseen. Toimittajien esipuheen mukaan tavoitteena on ollut aikaansaada ajan tasalla oleva teos, jossa ihmis/kulttuuri/sosiaalimaantieteen uusimmatkin virtauksot olisivat esiteltävissä lukijalle. Tästä pyrkimyksestä kertoo osaltaan se, että myös muutamat temaattikaltaan vanhentuneet hakusanat on poistettu teoksesta. Se, että poistettujen hakusanojen joukossa on mm. 'planning', ihmetyttää, sillä 'planning'-teema on tunnetusti maantieteilijöille jatkuva haaste paitsi tieteellisenä ongelmana, myös työmarkkinakysymyksenä. Pienehköjä muutoksia ovat kokeneet miltei kaikki artikkelit. Kokonaan ovat muuttuneet mm. sellaiset perusartikkelit kuin 'cultural geography', 'historical geography' ja 'political geography' — tämä osoittaa, että kunkin artikkelin kirjoittajaksi on pyritty löytämään paras mahdollinen asiantuntija hakusanan alalta.

Teoksen ulkoiset formaaliset muutokset eivät luonnollisesti ole maantieteellisessä ajattelussa tapahtuneiden muutosten tulkki. Tällöin on tarkasteltava sitä, millä tavalla hakusanat ja niiden käsittely ilmentävät maantieteellisen ajattelun muutoksia. Päälinnainen mielikuva ensimmäisen ja toisen painoksen vertaamisen jälkeen on se, että uudessa painoksessa on päästy teoreettisesti ja ylipäätään asioiden tarkastelun osalta huomattavasti syvemmälle kuin ensimmäisessä painoksessa. Kirjaan on tullut eräänlaisia teoreettisesti perusteltuja »jänteitä», jotka kulkevat useiden artikkelien välillä, ikäänkuin yhdistäen hakusanojen sanomaa.

Tarkasteltavan teoksen yhteydessä on itse asiassa melkoisen harhaanjohtavaa puhua 'hakusanoista', sillä huomattavan monet teoksen *artikkeleista* ovat erittäin

perusteellisia ja syvällisiä katsauksia hakusanan ilmaisemaan teemaan. Lukija ei voi muuta kuin ihaila eräiden kirjoittajien (erityisesti nousee esiin Derek Gregory) skaalaa asioiden hallinnassa ja niiden syntetisöimisessä. Tämä tekee kirjasta moninverroin arvokkaamman kuin pelkkä 'sanakirja' sanan peruserkityksessä olisi. Jos teosta verrataan ensimmäiseen painokseen, uudessa painoksessa huomiota on kiinnitetty lisää ainakin seuraaville alueille: 1) yleinen ja maantieteellinen filosofia/metodologia, 2) kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimusmetodiikka, 3) yhteiskuntateoriat ja, luonnollisesti, yhä monipuolistuvat 4) ihmismaantieteen osa-alueet.

Jos teoksen perusteella arvioi ihmismaantieteen kehityssuuntia 1980-luvun ensimmäisellä puoliskolla, päälinnaisen havaintona on epäilemättä ihmismaantieteen 'yhteiskuntatieteellistyminen'. Tämä näkyy usealla tasolla. Ensiksi filosofinen ja metodologinen aines — jonka määrä näyttää roimasti lisääntyneen esipainokseen verrattuna — on nyt ikäänkuin 'sisäänkirjoitettuna' teoksen hakusanoissa. Vaikka erilaiset filosofiat esitellään myös omissa hakusanoissaan, filosofinen reflektio on nyt sikäli syvällisempi, että asioita *teoretisoidaan*, ts. niitä pyritään tarkastelemaan käsitteellisesti oleellisilta osiltaan, ei ainoastaan esittelemään referaatinomaisesti ja pinnallisesti. Kuvaava esimerkki tästä on se, että siinä missä toisessa painoksessa teorialla, teoretisoinnilla ja käsitteellistämällä on tärkeä rooli, ensimmäisessä painoksessa ei tunnettu lainkaan 'teoria'-hakusanaa. Toisaalta selkeä esimerkki ihmismaantieteen yhteiskuntatieteellistymisestä on kriittisen yhteiskuntatieteen alaan kuuluvien hakusanojen määrän voimakas lisääntyminen verrattuna esipainokseen, josta ne miltei tyystin puuttivat.

Koska hakusanojen kirjoittajia on yli 30, on aivan selvää, että kaikki artikkelit eivät ole samaa luokkaa — mukaan mahtuu sekä huonompia että parempia; lukijan onni on, että valtaosa artikkeleista on viimeainittuja. Parasta on se, että artikkeleissa on mukana laajoja ja todella perusteellisia katsauksia, ikävintä se, että teoksessa on runsaasti suppeita, muutaman lauseen määritelmiä. Viime mainitut näyttävät lisääntyneen huomasti ensi painokseen verrattuna — useimmiten niiden laatijana on englantilaisen maantieteen tekstintuottajahirmu, R.J. Johnston.

Vaikka kirjoittajia onkin kaikkiaan yli 30, kuitenkin toimittajat Gregory, Johnston ja Smith ovat itse kirjoittaneet yli puolet uusista artikkeleista. Näin olen esimerkiksi pääasiassa Gregoryn maantieteelliseen ajatteluun introdusoima *struktuuratio-teoria* moninainen käsitteinen saa suhteessa ehkä liikaakin palstatilaa — osin Gregoryn perusteellisuuden seurauksena.

Kirjan artikkeleiden 'tasapainottomuus' ei kuitenkaan välttämättä ole mikään ongelma teosta käytettäessä, sillä sitä ei luonnollisesti ole kirjoitettu varsinaiseksi 'lukukirjaksi' vaan ihmismaantieteilijän hakemistoksi ja apuvälineeksi, josta itse kukin voi hakea tarvitsemiaan tietoja. Lukijan kannalta on luonnollisesti sitä parempi, mitä perusteellisemmin kulloinkin tarkastelun kohteena oleva hakusana on käsitelty.

Kaiken kaikkiaan arvioitava teos on luonteeltaan sellainen, että sen tulisi kuulua jokaisen laitoskirjaston perusteoksiin. Niin kauan kuin verolaki on suojea ammattikirjallisuuden hankinnalle, sitä voi suositella myös jokaisen maantieteilijän yksityiskirjastoon.

ANSSI PAASI

Maantieteen laitos, Joensuun yliopisto